

zejména ze Schedelovy světové kroniky. Pro lepší orientaci zejména v prostoru by byla vhodná mapka zobrazující alespoň nejdůležitější místa, kterými Traversari putoval a na nichž působil, tu však český překlad bohužel postrádá.

JAROSLAV SVÁTEK

DĚJINY UMĚNÍ

František ZÁRUBA, *Hradní kaple I. doba přemyslovská*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2014 (= Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis, Historia et historia artium XIX)

296 s., ISBN 978-80-7422-335-8

Nedlouho po vydání monografie věnované hradům Václava IV. představuje František Záruba dílo zaměřené na jeden z nejvýznamnějších fenoménů tvořících součást hradního organismu, hradní kaple. Práce vycházející z autorovy disertace byla z praktických důvodů rozdělena do tří částí. Aktuálně předkládaný první díl se věnuje éře Přemyslovců, další dva plánované svazky pak budou mít za úkol představit hradní kaple doby lucemburské a období po husitských válkách až do konce vlády Jagellonců.

Záruba se zaměřuje především na stavebně-historický a uměleckohistorický rozbor architektury dochovaných kaplí. Malířská výzdoba či zhodnocení inventáře nepatřilo ostatně mezi cíle jeho práce. Tím hlavním bylo představení vývoje architektury hradních kaplí na území Čech jak z hlediska prostorového, tak i funkčního. Celkové typologické zhodnocení však autor plánuje zařadit až na závěr třetího svazku.

Základ Zárubovy práce tvoří katalogový soupis, v němž představuje v chronologickém sledu všechny hradní kaple vzniklé na historickém území Čech. Vzhledem k odlišnému vývoji vynechal kaple nacházející se na území Chebska, naopak ale zařadil do katalogu hrad Landštejn, jehož územně správní příslušnost v době výstavby románského jádra s emporovou hradní kaplí je doposud nahlížena z různých úhlů. Záruba se opatrně přiklání k původu českému, sídelněhistorický kontext ovšem mluví spíše pro možnost rakouského stavebníka. Určení stavební proveniencie na základě stylové analýzy nebo hradního typu k jednoznačným závěrům dosud nevedlo.

Moravské příklady hradních kaplí, které jsou v textu často zmiňovány, slouží pro srovnání a dotvářejí celkový obraz vývoje hradních kaplí v českých zemích v přemyslovském období v syntetických kapitolách. První díl je v podstatě rozdělen na dvě hlavní části – období románské a období rané a počínající vrcholné gotiky. V úvodu shrnuje Záruba vývoj dosavadního bádání o problematice hradních kaplí v Čechách a ve střední Evropě, představuje přerod od raně středověkých hradů k vrcholně středověkým a rovněž zdůrazňuje rozdíl mezi staršími hradskými kostely a mladšími hradními kaplemi. Funkce a v řadě případů ani podoba kostelů, které stály uvnitř knížecích dvorců na akropolích starých hradských center, však není doposud zcela objasněna.

Samotný katalog začíná kaplí Všech svatých na Pražském hradě, která byla zbudována před rokem 1185. Způsob její výstavby v přímé návaznosti na palác knížete již předznamenává zapojení kaple do obvodové zástavby, jak je to obvyklé u vrcholně středověkých hradů v následujících stoletích, a jednoznačně je zde také zdůrazněna privátní funkce kaple. Jejím významu Záruba věnoval samostatný výklad již v přehledu literatury a upozornil přitom na skutečnost, doposud většinou historiků ignorovanou: v její stavební hmotě nelze rozeznat fázi zařaditelnou do 13. století, kterou by bylo možné spojit s kaplí Všech svatých uváděnou v pramenech v šedesátých letech 13. věku jako zakladatelské dílo děkana svatovítské kapituly Víta a sudího Čče. Jednalo se o kapli stejného zasvěcení stojící v kapitulním ambitu až do výstavby gotické katedrály, což také dokládá přehledem pramenů.

Dochovaných hradních kaplí vzniklých přibližně do poloviny 13. století není v Čechách mnoho. Tvoří velice heterogenní skupinu, která je závislá na nízkém počtu a stavu dochovaní vrcholně středověkých hradů a v neposlední řadě také na interpretaci nálezových situací. Do této skupiny patří i kaple biskupské, které jsou do knihy zařazeny v samostatné kapitole. Jde o kapli sv. Mořice na Pražském hradě, jejíž zapojení do sestavy s palácem předcházelo o sto let kapli Všech svatých a také kapli na hradě v Roudnici nad Labem.

Na úvod oddílu o raně gotických kaplích představuje Záruba vývoj říšských kaplí i gotického kaplového prostoru ve Francii a ve střední Evropě, jenž měl zásadní vliv na podobu těchto staveb na hradech Přemysla Otakara II. Za jeho vlády dosáhla výstavba královských hradních kaplí u nás nesporného vrcholu. Kaple se staly na řadě královských hradů nezbytnou složkou hradního organismu. Jejich význam umocňovala, jak autor zdůrazňuje, progresivní modulace stavebního

stylu, která zvýraznila kapli jako slohově nejkročiřejší i umělecky nejpropracovanější část hradu (Bezděz a další). Zde by jistě bylo vhodné zmínit také kostel sv. Havla v Myšenci, který sice není hradní kaplí v pravém smyslu slova, ale zapadá do kontextu královských emporeových kaplí doby Přemysla Otakara II. S hradem v sousedství tvoří navíc evidentně funkční dvojici.

Katalogová hesla jsou stručná a přehledná, soustřeďují se na stavební vývoj kaplí především do přelomu 13. a 14. století. Začínají dějinami hradních objektů, na které navazuje stavební rozbor popisující dochované situace, a končí slohovým a typologickým zařazením, jež vychází jak ze vztahu kaple k ostatní zástavbě, tak ze samotné dispozice (typologie sakrálního prostoru). Pro přehlednost jsou všechny základní údaje (včetně stavebníka a datace) vypsány již na úvod – nutno ovšem dodat, že se někdy s textem rozcházejí. Zajímavě vyznívá srovnání hradních kaplí na půdorysech v jednotném měřítku. Publikaci doprovází také řada kvalitních černobílých fotografií. Na královské raně gotické kaple navazují v katalogu kaple biskupské a na závěr představuje autor také počátky kaplí na šlechtických hradech. Pro 13. století jsou ale doklady šlechtických hradních kaplí v písemných či hmotných pramenech vzácné, a tak zde autor některé nejisté příklady zařadil spíše jako možnost (neznámý hrad u Čtyřkol).

Encyklopedické či katalogové práce k dějinám hradů mají v českém prostředí obrovské publikum, o čemž svědčí prakticky okamžité rozebrání nákladu Zárubovy knihy. Nezbyvá než doufat, že tento komerční úspěch přiměje autora k rychlému dokončení zbylých dvou svazků.

ROBERT GÁJA

Ivana KYZOUROVÁ, *Matka a syn. Gotické madony a veraikony z katedrál sv. Víta v Praze. The Mother and the Son. Gothic Paintings of the Madonna and Veronica Images from St. Vitus Cathedral in Prague*, Katalog výstavy 10. 12. 2014 – 15. 3. 2015, Správa Pražského hradu, Praha 2014

110 s., ISBN 978-80-86161-79-2

Publikace vyšla k „vánoční“ výstavě, která v impozantní instalaci v Císařské konírně Pražského hradu ukazovala exponáty především z vlastních sbírek Hradu a Svatovítské metropolitní kapituly. Luxusní knižní design (Petr Bosák – Robert

Jansa) s množstvím působivých ilustrací a anglické znění z ní činí především exkluzivní dárkový a vzpomínkový předmět. Popularizační určení pro širší veřejnost naznačuje rovněž pojetí textu, uvozeného citacemi J. L. Borgese či Jakuba Demla.

Krátký úvodní esej s nostalgicko-konzervativním tónem vysvětluje mariánskou zbožnost a úlohu relikvií ve vrcholné středověkém i barokním katolickém kultu a zbožnosti. Téma matky a syna mohlo být více zaměřeno k psychoanalytické a emocionální aktualizaci, což by se dalo očekávat i vzhledem ke starším vědeckým zájmům autorky, tuto rovnu zprostředkování uměleckého prožitku však katalog ponechal na diváčích výstavy a soustředil se na kulturně- a umělecko-historickou kontextualizaci vystavených uměleckých děl. Přestože malá délka textu ani zvolený žánr neposkytují dostatek místa pro vědecký výklad, nalezneme čtenář v poznámkovém aparátu odkazy na řadu speciálních studií v širokém mezinárodním záběru včetně aktuální ruské literatury; stejně výběrově až nahodile jsou citovány i existující české práce. Ústřední problematika vztahu mezi relikviemi a obrazy je pojednána s maximální stručností, takže toto velice komplikované téma je jen konstatováno jako fakt, a nikoli ukázáno jako komplexní a živá výzkumná otázka.

Některá hesla katalogové části jsou jen velice stručná a povrchní, jiná zkráceně reprodukuje nedávno vydaný vědecký katalog svatovítského pokladu (pod vedením téže autorky), další se zapojují do speciálních diskusí o dataci či identifikaci zobrazených figur, byť na soustavné dokazování se nedostává místa. Vybrané bibliografické odkazy zde nejsou uvedeny u jednotlivých hesel, nýbrž souhrnně na konci katalogu. To bohužel poněkud snižuje argumentační možnosti, a tím i vědeckou kvalitu této části publikace. K cenným momentům patří např. č. kat. 22 upozorňující na málo známou gotickou předlohu Suchardova reliéfu Veraikonu (1914) v nadpraží západního portálu Svatováclavské kaple. Asi nejméně známým dílem je č. kat. 36, pozdně gotická socha Madony na pilíři vedle kaple sv. Jana Nepomuckého. Katalog uvádí, že má jít o ojedinělý pozůstatek původního vybavení chrámu. To je v rámci výzkumu pražské katedrály doslova převratná informace, bohužel však není jasné, o jaké informační zdroje se tvrzení opírá.

Publikace *Matka a syn* kolísá mezi luxusním dárkovým či vzpomínkovým předmětem pro náročnou klientelu a vědeckou prací s odborným přínosem. Zdá se, že úspěšnější bylo dosažení prvního z cílů.

MILENA BARTLOVÁ